

УДК 37.018.4

З ІСТОРІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Наталія Жевакіна

*Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка
вул. Оборонна, 2, 91011 Луганськ, Україна*

Розглянуто основні етапи становлення і розвитку дистанційної освіти у розвинутих країнах світу та в Україні. Звернено увагу на те, що дистанційна освіта існувала у різних формах. Охарактеризовано зміст, організацію, особливості освітньої діяльності університетів дистанційної освіти.

Ключові слова: дистанційна освіта, заочна освіта, університети дистанційної освіти.

Проблема дистанційного навчання, як форма організації навчального процесу в системі вищої освіти України, останнім часом усе частіше приваблює увагу педагогів. Специфіка підходу до його вивчення полягає в тому, що воно хоча і є провідною технологією ХХІ століття, однак має глибоке історичне коріння. Вивчення історико-педагогічних аспектів дистанційного навчання є важливим теоретичним завданням, вирішення якого дасть змогу чітко визначитися з сучасними особливостями його використання. Метою нашої статті є дослідження генезису дистанційного навчання в широкій історичній, географічній і соціально-педагогічній ретроспективі, виявлення внутрішніх взаємозв'язків сучасних поглядів на дистанційне навчання з їхніми історико-педагогічними аналогами, огляд провідних публікацій з проблем дистанційного навчання за останнє десятиліття.

Ідея освіти на відстані не є новою. Дистанційна освіта (ДО) виникла в період формування першої стійкої регулярної загальнодоступної системи зв'язку, яка була звичайною для нас поштою.

Першу поштову марку було видано в Англії у 1840 році, а вже у 1858 році у Лондонському університеті дозволено складання екзаменів на академічні ступені всіх рівнів та всіх спеціальностей (окрім медицини) усім, хто бажає, незалежно від способу здобування знань, включаючи навчання з перепису або ж самонавчання. Цей процес продовжувався до 1950 р., коли були введені обмеження з інженерних спеціальностей та фармацевтики.

У 1877 р. Шотландський університет Святого Андрія запропонував програму заочного навчання для жінок на звання ліценціата мистецтва, яка існувала протягом 55 років. За нею навчалися жінки майже у всьому світі [10].

Бурхливе збільшення кількості залізничних доріг у Північній Америці стимулювало розповсюдження навчання на відстані в США та Канаді. Першим програму навчання з перепису відкрив Університет штату Іллінойс у 1874 р. В 1889 р. університетську освіту з перепису запропонував Університет Квін у канадському штаті Онтаріо (м. Кінгстон). У 1891 р. окремі академічні курси з перепису почав надавати і Чиказький університет [11].

Пальма першості в заснуванні самостійних заочних вищих навчальних закладів належить колишньому Радянському Союзу. Тут вища заочна освіта почала формуватися в другій половині 20-х років ХХ ст. У середині 60-х рр. У СРСР нараховувалося 11 самостійних заочних вищих навчальних закладів і заочні відділення майже у всіх університетах та інститутах. Після Другої світової війни за прикладом Радянського Союзу почали розвивати заочну освіту й країни Східної Європи.

Однак сучасна концепція самостійних університетів дистанційного навчання на Заході датується 70-ми роками ХХ століття. Мова йде про незалежні університети, які самостійно розробляють свій набір академічних курсів для здобуття академічних ступенів з різних груп наук, створюючи самодостатні друковані навчальні посібники з кожного предмета, й відповідальних за надання студентам усіх видів навчальної допомоги та консультативних послуг.

Початком історії сучасного дистанційного навчання було заснування Відкритого Університету З'єданого Королівства Великобританії і Північної Ірландії (ВУЗК) у 1969 році. Характерною рисою цього університету, а слідом за ним й інших університетів дистанційного навчання, які виникли пізніше, є домінуюча роль уряду в процесі їхнього створення.

Уряд Великобританії надав під цей проект значні кошти. Була проведена помітна підготовча робота, розроблені необхідні навчальні плани, програми з дисциплін, навчально-методичні посібники, освітні технології. На цій основі почав функціонувати Відкритий Університет З'єданого Королівства Великобританії і Північної Ірландії, який і донині є одним із світових лідерів у цій галузі.

На сучасному етапі Відкритий університет Великобританії є найбільшим університетом країни, у якому навчається близько 137 тис. студентів з Великобританії та більше 20 тис. студентів з інших країн. За період з 1969 року понад 2 млн студентів пройшло підготовку на базі запропонованої Відкритим університетом моделі віртуального навчання; більше 227 тис. чоловік здобули дипломи вищої освіти (середня довготривалість навчання для здобуття такого диплома становить 6 років). Ця модель дає змогу, поряд з традиційними формами заочного навчання, використовувати мультимедійні навчальні матеріали, індивідуальну

допомогу тьюторів, а в деяких випадках – організацію навчальних сесій протягом вихідних або тижня в спеціальному центрі підготовки [2].

Контингент студентів Відкритого університету не є традиційним, його основна частина – це учні так зв. неповного курсу навчання. Відкритий університет перевершує інші університети Великобританії за чисельністю жінок і студентів старшого віку (середній вік вступників для здобуття вищої освіти 34 роки). На відміну від інших університетів Великобританії, які орієнтуються на 18-річних випускників шкіл і мають більш високі показники успішності, Відкритий університет не ставить високих вимог до рівня підготовки абітурієнтів і розрахований на навчання протягом неповного навчального року працюючих людей з Великобританії та інших країн.

Відкритий університет змінив існуючі в суспільстві уявлення про цілі вищої освіти. Використовуючи дистанційне навчання та гнучкі стандарти, цей університет зробив вищу освіту більш доступною для широкого кола людей.

У початковий період існування Відкритого університету правомірність його освітньої діяльності досить часто ставили під сумнів. Нині його діяльність здобула високу оцінку як у Великобританії, так і за її кордонами. Багато вищих навчальних закладів США та інших країн світу, плануючи організацію дистанційного навчання, орієнтуються на діяльність Відкритого університету Великобританії, вважаючи її зразковою.

Ідея виявилася настільки плідною, що була підхоплена практично всіма провідними університетами світу.

У 1987 році створюється Асоціація дистанційного навчання США (Unites States Distance Learning Association-USDLA), основна мета якої – розроблення загальної стратегії дистанційної освіти та сприяння створенню нових технологій дистанційного навчання [3].

У США в системі ДО навчається близько мільйона студентів. За технологіями дистанційної освіти працюють такі американські університети: Національний Технологічний Університет, що є консорціумом із 40 інженерних шкіл; університет у Кеннеді-Вестерн (випускники одержують дипломи і ступінь бакалавра, магістра і доктора в галузі бізнесу, фінансів і права без виїзду в США); відкритий університет штату Фенікс (UOP) – приватний університет, заснований групою Apollo. У 1995 році Західна асоціація Губернаторів створила на своєму з'їзді Західний Губернаторський університет (WGU) як віртуальний університет для навчання студентів Західних штатів США; рішенням губернатора штату Каліфорнія Піта Вілсона створено Каліфорнійський віртуальний університет (CVU) як альтернативу WGU.

Більш 20 років функціонує Національний Університет ДО в Іспанії. Він складається з 58-ми навчальних центрів у країні і 9-ти за кордоном, і є одним

з підрозділів міністерства освіти, що підлеглий безпосередньо державному секретарю з вищої освіти. У структурі університету існує система підвищення кваліфікації, зокрема, викладачів середніх шкіл.

З 1987 року існує такий Інститут в Осло, що спеціалізується на комп'ютерних та інформаційних технологіях і проводить дистанційні курси. Його курси не залежать від часу і простору в системі, що забезпечує адміністративні, соціальні та освітні цілі. Розроблено 30 дистанційних курсів, частина яких надруковані. Студенти вибирають місце реєстрації, вивчення курсів, а також складають іспити: там і тоді, де й коли їм зручно.

Національний Центр ДО у Франції забезпечує дистанційне навчання 35000 користувачів у 120-ти країнах світу.

У ФРН Відкритий університет у м. Хагене (заснований у 1976) дає змогу заочно одержувати освіту й підвищувати кваліфікацію. Університет видає дипломи і присуджує ступені, включаючи ступінь доктора наук. Інститут ДО в м.Тюбінген розробляє програми для навчання з використанням радіо і телебачення .

З 70-х років у Фінляндії при 10-ти університетах починають створюватися Центри ДО, а також т. зв. літні університети, яких нараховується більше 20-ти, а число студентів – це 30 000 чоловік.

Європейські підходи до проблем дистанційної освіти, як і американські, в основному прагматичні, але відрізняються від останніх більш глибоким розробленням дидактичних аспектів.

Відкриті університети також функціонують в Австралії, Туреччині, Ізраїлі, знаходиться в стадії становлення у Швейцарії.

ДО розвивається й в інших регіонах світу. Як приклади мега-університетів, що розвивають ДО, можна навести Китайський телеуніверситет (Китай), Національний відкритий університет імені Індіри Ганді (Індія), Університет Пайнам Ноор (Іран), Корейський національний відкритий університет (Корея), Університет Південної Африки, Відкритий Університет Сукотай Тампаріат (Таїланд) [9].

У Японії з початку 80-х років функціонує «Університет в ефірі». Це державна установа, що знаходиться на бюджеті і під суворим контролем Міністерства освіти, що має кілька факультетів гуманітарного і природничо-наукового профілю. [8].

Привертає увагу той факт, що в країнах Близького Сходу і Центральної Америки, де рівень освіченості населення найбільш низький і технічна оснащеність освітнього процесу недостатня, розвиток ДО помітно відстає від розвитку ДО в інших регіонах.

Важливо відзначити, що ДО розвивається не тільки в рамках національних систем освіти, але й окремими комерційними компаніями з переважною орієнтацією на підготовку в галузі бізнесу, що складає четверту

частину всіх програм вищої освіти. Приватні корпоративні освітні мережі створені такими компаніями, як General Electric, Wall-Mart, Federal Express, Motorola, Disney та ін., які заснували свої Корпоративні університети (КУ).

КУ можуть бути поділені на рівні:

1. Організації, що навчають фахівців для своїх корпорацій.
2. Організації, що навчають своїх співробітників новим шляхам ведення бізнесу, необхідних при зміні діяльності.
3. Організації, що використовуються як стратегічний механізм для управління і формування корпорацій [6].

Процес розвитку ДО в Росії розпочався на початку 90-х років. Кількість освітніх установ, відділень і центрів ДО на території РФ на початок 1997 року була більше сотні [1].

Процес розвитку ДО в Росії стримується традиційними для цієї країни причинами – відсутністю достатнього матеріально-технічного забезпечення, дефіцитом комп'ютерної техніки, обмеженими можливостями зв'язку і низьким матеріальним стимулюванням викладачів. Проте стали вже класичними приклади експериментальної ДО в Московському державному університеті електроніки і математики [7]. Активно впроваджуються технології ДО в МДУ ім. М.І. Ломоносова, Московському державному авіаційному інституті (МАІ), Московському державному інституті електронного машинобудування (МІЕМ), Московському державному університеті економіки, інформатики і статистики (МЕСІ), Челябінському державному технічному університеті, Сучасному Гуманітарному університеті (СГУ), Російській асоціації бізнес-освіти (РАБО), Національному фонді підготовки фінансових кадрів (НФПК), Академії керівних працівників (Die Akademie), Міжнародному центрі дистанційного навчання ("Лінк"), Європейській школі кореспондентського навчання (ЄШКО), Університеті Російської академії освіти, Самарському державному авіаційному університеті, Томській державній академії керуючих систем і радіоелектроніки, Уральському державному технічному університеті й інших ВНЗ.

Значна робота з педагогічного забезпечення ДО проводиться в Російській академії освіти (РАО). Так, у лабораторії ДО Інституту загальної і середньої освіти Російської академії освіти, під керівництвом Е.С.Полат розробляються теоретичні основи і практичні курси для ДО; проблеми ДО досліджуються О.В. Хуторським.

Таким чином, у Росії, незважаючи на кризовий соціально-економічний стан, виникає й інтенсивно розвивається система ДО, як у вищій школі, так і корпоративній.

Розвиток дистанційної освіти в Україні розпочався значно пізніше, ніж у країнах Західної Європи й здійснювався за несприятливих умов. Рівень

інформатизації українського суспільства становить не більш як 2-2,5 % від рівня країн Заходу. Так, 85 % шкіл оснащені комп'ютерною технікою, яка не відповідає сучасним вимогам, відсутні спеціалізовані робочі місця дистанційного навчання. Освіта практично не охоплена Internet-системою. Лише близько 50-ти навчальних закладів (університети, інститути, коледжі, школи тощо) мають власні Web-сайти, що, безумовно, надто мало в масштабі держави [3].

Загалом дистанційна освіта в Україні за станом на кінець 2000 року не відповідає вимогам, що ставляться до інформаційного суспільства, і не забезпечує повноцінного входження України в міжнародний простір [5].

Водночас розвиток дистанційної освіти в Україні відбувається з урахуванням вже наявних досягнень у цій галузі.

У 1997р. в структурі національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" створюється Проблемна лабораторія дистанційного навчання, яка зробила значний внесок у теорію й практику дистанційного навчання.

Так, спільною постановою Президії Національної Академії наук України і Колегії Міністерства освіти України від 20.06.1997 р. створюється Асоціація користувачів телекомунікаційною мережею закладів освіти і науки України з координуючим "Центром Європейської інтеграції" у м.Києві, який надалі отримав офіційну назву "Українська науково-освітня телекомунікаційна мережа "УРАН" (27.02.1998 р.). Станом на 01.09.1999 р. Асоціація нараховує 17 членів.

За наказом Міністра освіти і науки України (№ 293 від 07.07.2000 р.) створюється структурний підрозділ Національного технічного університету "Київський політехнічний інститут" – Український центр дистанційної освіти (УЦДО), головною метою діяльності якого є створення системи дистанційної освіти України відповідно до завдань Національної програми інформатизації.

Отже, на сучасному етапі розвитку українського суспільства особливого значення набуває впровадження в систему освіти технології дистанційного навчання. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від урахування тенденцій становлення та розвитку дистанційної освіти у розвинених країнах світу.

-
1. *Андреев А.А.* Дидактические основы дистанционного обучения в высших учебных заведениях. М., 1999.
 2. *Глобализация и образование.* Сб. обзоров / Отв. ред. *С.Л. Зарецкая.* М., 2001.
 3. *Дмитренко П.В., Пасічний Ю.А.* Дистанційна освіта. К., 1999.

4. Концепция создания и развития единой системы дистанционного образования в России // Пробл. Информатиз. ВШ. 1995. Вып. 3.
5. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. К., 2000.
6. *Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г.* Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: Навч. пос. / За ред. В. М. Кухаренка. Харків, 2002.
7. *Митин В.С., Мануйлов В.Ф.* Инженерное образование на пороге XXI века. М., 1996.
8. Системы высшего образования стран Запада. М., 1991.
9. *Тихомиров В.П.* ДО история, экономика, тенденции // Дистанц. обуч. 1997. № 2.
10. *Bell R. & Tight M.* Open Universities: A British Tradition? Buckingham, The Society of Research into Higher Education and the Open University Press, 1993.
11. *Keegan D. & Rumble G.* Distance teaching at university level // G. Rumble & K. Harry (eds.). The Distance Teaching Universities. London, Croom Helm, 1982.

ON HISTORY OF DISTANT EDUCATION

Nataliya Zhevakina

*Taras Shevchenko State Pedagogical University of Luhans'k,
Oboronna Str., 2, UA- 91011 Luhans'k, Ukraine*

The article deals with the analysis of the main stages of distant education evolution and formation in the developed countries of the world and Ukraine. The attention is paid to different forms of distant education. The author describes the content, structure organisation and functioning aspects of the universities of distant education.

Key words: distant education, correspondence education, university of distant education.

Стаття надійшла до редколегії 13.02.2003
Прийнята до друку 18.06.2003